

ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА

INSTITUTIONAL ROLE OF THE STATE AND INNOVATION AND INVESTMENT DETERMINANTS IN THE SYSTEM OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Досліджено теоретико-методологічні засади функціонування системи управління економічною безпекою аграрного сектора в умовах сучасних глобальних та внутрішніх трансформацій. Висвітлено визначальну роль держави як ключового інституційного суб'єкта, що формує нормативно-правове поле, забезпечує захист прав власності та координує взаємодію стейкхолдерів для мінімізації системних ризиків. Особливу увагу приділено аналізу інноваційно-інвестиційного забезпечення як фундаментального чинника зміцнення безпекового потенціалу галузі. Обґрунтовано, що впровадження високотехнологічних рішень, зокрема цифровізації та точного землеробства, у поєднанні з активізацією інвестиційних процесів дозволяє суттєво знизити рівень імпортозалежності та підвищити адаптивність вітчизняного агропродовольчого сектору до зовнішніх шоків. Доведено, що синергія ефективного державного регулювання та стимулювання інвестиційної активності є базовою умовою забезпечення сталого розвитку та гарантування продовольчого суверенітету національної економіки. Запропоновано концептуальні підходи до оптимізації державної підтримки інноваційних проектів як інструменту довгострокової стійкості.

Ключові слова: економічна безпека, аграрний сектор, державне регулювання, інноваційний розвиток, інвестиційне забезпечення, продовольча незалежність, сталий розвиток.

The article is devoted to the study of the theoretical and methodological principles of managing the economic security of the agricultural sector in the context of modern global challenges and internal structural transformations. The relevance of the topic is due to the strategic importance of the agricultural sector in ensuring national food sovereignty and its high vulnerability to external shocks, which requires the formation of a stable institutional framework. The purpose of the article is to theoretically substantiate the institutional role of the state and assess the impact of innovation and investment factors on the formation of an adaptive system of managing the economic security of the agricultural sector in the context of global instability and the requirements of sustainable development. The methodological basis of the work is a complex of general scientific and special research methods. System analysis was used to study the architecture of state regulation and the interconnection of its elements. The dialectical method allowed us to deeply reveal the evolutionary processes in the innovation and investment sphere of the sector. Thanks to the methods of generalization and deduction, strategic directions for improving state policy were synthesized. The results of the study confirm that the state acts as the basic institutional subject of the economic security of the agricultural sector, ensuring the coordination of stakeholder interaction and the leveling of systemic risks through the transparency of the land market and the implementation of legal reforms. It is proven that innovations and investments are key factors of sustainability, where the introduction of digitalization and precision agriculture allows to significantly reduce import dependence and resource consumption. The author proposed a synergistic model that integrates state regulatory mechanisms with private investment incentives to create an adaptive and proactive security environment. The practical value of the article lies in the formulated recommendations for state authorities on optimizing support programs for high-tech agricultural projects. The conclusions obtained can be used to improve the legislative framework in the field of food independence and develop targeted investment strategies for agricultural entities. The proposed approaches serve as a roadmap for strengthening the technological sovereignty and global competitiveness of domestic agribusiness, guaranteeing its sustainable development in the long term.

Key words: economic security, agricultural sector, state regulation, innovative development, investment support, food independence, sustainable development.

УДК 338.439.053:330.341.1:332.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.21-14>

Шульга О.А.¹

д.е.н., професор,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

Shulha OIha

Borys Grinchenko
Kyiv Metropolitan University

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується безпрецедентним рівнем турбулентності, зумовленим синергією геополітичних конфліктів, кліматичних змін та постпандемічних трансформацій. У цьому контексті економічна безпека аграрного сектора перестає бути лише галузевим питанням і трансформується у фундаментальну складову національної безпеки та міжнародної стабільності. Глобальна нестабільність оголила критичні

вразливості в ланцюгах доданої вартості та продовольчих системах, підкресливши роль аграрного сектора як гаранта продовольчого суверенітету та джерела валютних надходжень.

Для України актуальність теми набуває особливої гостроти через необхідність адаптації агропромислового комплексу до умов воєнного стану та підготовки стратегії поствоєнного відновлення [8]. Традиційні методи управління безпекою, що базувалися на статичних показниках, виявилися

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3230-3124>

неефективними в умовах динамічних загроз. Це зумовлює об'єктивну потребу в переосмисленні інституційної ролі держави, яка має трансформуватися з пасивного регулятора у проактивного архітектора безпекового середовища. Водночас, обмеженість внутрішніх ресурсів вимагає пошуку нових драйверів стійкості, серед яких ключове місце посідає інноваційно-інвестиційне забезпечення, здатне забезпечити технологічний прорив та ресурсоефективність галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням теоретико-методологічних та практичних аспектів формування ефективної системи управління економічною безпекою аграрного сектора економіки займаються такі вчені, як: Р. Агакерімова [1], І. Богданюк [2], Л. Купінець [3], Д. Литвиненко [4], Т. Пономаренко [6], Н. Сисоліна [8], С. Мандич [2], М. Яремова [9] та ін. Однак, попри значний масив наукових напрацювань, залишаються недостатньо висвітленими аспекти інтеграції державних інституційних механізмів із сучасними цифровими інноваціями, потребує глибшого вивчення питання синергії між інвестиційними потоками та екологічною безпекою як передумовою сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування інституційної ролі держави та оцінка впливу інноваційно-інвестиційних чинників на формування адаптивної системи управління економічною безпекою аграрного сектора в умовах глобальної нестабільності та вимог сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Методологічний апарат дослідження економічної безпеки аграрного сектора ґрунтується на синергетичному поєднанні фундаментальних принципів наукового пізнання, що дозволяє забезпечити комплексне охоплення об'єкта в усій його багатогранності та структурній складності. У межах системної парадигми аграрний сектор інтерпретується не як механічна сукупність відокремлених господарських суб'єктів, а як цілісний ієрархічний організм, де трансформація будь-якого окремого елемента, зокрема коливання вартості мінеральних добрив чи енергоносіїв, неминуче детермінує ланцюгову реакцію в усіх функціональних ланках системи. Такий підхід створює аналітичне підґрунтя для ідентифікації складних зворотних зв'язків та виявлення критичних вразливостей в управлінській архітектурі, що дає змогу фахівцям розробляти стратегічні вектори захисту, орієнтовані на превентивне зміцнення стійкості, а не на обмежені точкові заходи реагування на поточні кризові явища.

Водночас застосування діалектичного аналізу дозволяє розглядати стан економічної безпеки аграрного сектора як процес безперервної еволюції, що відбувається через перманентну боротьбу

та розв'язання внутрішніх суперечностей. Зокрема, у площині діалектики детально досліджується антиномія між прагненням до максимальної економічної ефективності та прибутковості виробництва і необхідністю дотримання жорстких вимог екологічної безпеки, що передбачає обмеження інтенсивної хімізації. Аналогічно аналізується напруженість між стратегією відкритості ринків для реалізації експортного потенціалу та пріоритетом внутрішньої продовольчої безпеки, що вимагає першочергового насичення національного ринку якісною продукцією. Діалектичний метод надає дослідникам можливість інтерпретувати системні кризи не лише як руйнівні процеси, а передусім як об'єктивне джерело для якісної трансформації та переходу системи на новий рівень функціонування. Таке методологічне підґрунтя є критично важливим для наукового обґрунтування інноваційного розвитку, який постає єдиним конструктивним способом подолання існуючих протиріч та забезпечення довгострокового виживання аграрної сфери в умовах глобальної нестабільності.

Економічна безпека аграрного сектора постає не просто сукупністю кількісних індикаторів, а багаторівневою структурою, що характеризується нелінійністю внутрішніх процесів та високим ступенем чутливості до флуктуацій зовнішнього середовища. Динамізм такої системи виявляється у її здатності до постійної адаптації: вона перебуває у стані безперервного обміну ресурсами, інформацією та капіталом, що змушує управлінські механізми працювати у режимі реального часу.

З позицій системного аналізу, складність економічної безпеки аграрного сектора обумовлена наявністю численних підсистем – від окремого фермерського господарства до загальнодержавних інституцій – інтереси яких часто перетинаються або вступають у протиріччя. Саме синергетичний ефект від взаємодії цих компонентів визначає загальний рівень стійкості аграрного сектора. Отже, розгляд безпеки через призму динамічної складності дозволяє відмовитися від спрощених лінійних моделей на користь гнучких стратегій, що здатні не лише нівелювати загрози, а й використовувати енергію зовнішніх шоків для якісного самооновлення та переходу на вищі щаблі технологічного та економічного розвитку.

Економічна безпека є складною структурованою категорією, що відображає стан захищеності національних інтересів. У контексті агросфери це поняття еволюціонувало від вузького розуміння (забезпечення продовольством) до широкого системного підходу (спроможність аграрного сектора зберігати функціональну цілісність та стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків). У сучасній економічній думці економічна безпека аграрного сектора розглядається не просто як відсутність загроз,

а як здатність системи до сталого відтворення та саморозвитку в умовах дестабілізуючого впливу зовнішнього середовища.

Як складна динамічна система, економічна безпека аграрного сектора характеризується такими властивостями [10]:

- адаптивність: здатність системи змінювати внутрішню структуру у відповідь на виклики (наприклад, переорієнтація експорту під час блокування портів);
- емерджентність: поява нових якостей на рівні всього сектора, які не притаманні окремим його суб'єктам;
- циклічність: постійна зміна станів від стабільності до кризи і навпаки, що вимагає безперервного моніторингу.

Економічна безпека аграрного сектора є інтегральним показником, що формується через синергію окремих функціональних підсистем [1–6; 8] (табл. 1).

Варто зауважити, що фінансова складова є «кровоносною системою» безпеки, оскільки без капіталізації неможливе ні технологічне оновлення, ні підтримання ресурсного потенціалу. Водночас саме ресурсна безпека є фундаментом, оскільки деградація чорноземів нівелює будь-які фінансові інвестиції в довгостроковій перспективі.

Розгляд аграрного сектора як складної динамічної системи логічно детермінує необхідність наявності потужного регулюючого центру, здатного забезпечити цілісність та спрямованість розвитку цієї структури. У цьому контексті інституційна роль держави трансформується із суто контролюючої функції у функцію фундаментального гаранта стабільності, де державні інституції виступають ключовим медіатором між мінливим зовнішнім середовищем та внутрішніми потребами аграрної економіки.

Держава виступає фундаментальним інституційним суб'єктом, що визначає архітектуру та стратегічні орієнтири системи управління економічною безпекою аграрного сектора. Її роль не

обмежується лише нормативним регулюванням, а охоплює створення стабільного середовища для функціонування суб'єктів господарювання, захист національних інтересів на зовнішніх ринках та мінімізацію системних ризиків. Центральним елементом державного впливу є розробка та впровадження законодавчої бази, яка гарантує захист прав власності на землю, прозорість орендних відносин та ефективність антикорупційних механізмів, що є базовою умовою для формування довіри інвесторів.

Державне регулювання реалізується через механізми стратегічного планування та прогнозування, які дозволяють ідентифікувати потенційні загрози продовольчій та ресурсній безпеці на ранніх стадіях. Окрім регуляторної функції, держава виконує функцію координатора, узгоджуючи інтереси великих агроформувань, фермерських господарств та сільських громад для досягнення соціальної стабільності. Важливим аспектом є також формування державного резерву та проведення закупівельних інтервенцій, що дозволяє нівелювати цінові коливання та забезпечувати стійкість внутрішнього ринку. Таким чином, держава формує каркас системи безпеки, забезпечуючи її інституційну цілісність та адаптивність до глобальних викликів.

Практична реалізація державної стратегії безпеки здійснюється через розгалужені механізми державного регулювання, серед яких пріоритетне місце посідає безперервний моніторинг та контроль ключових індикаторів галузевого розвитку. Система державного моніторингу дозволяє завчасно ідентифікувати диспропорції у продовольчому балансі, фінансову нестійкість великих товаровиробників або ознаки деградації природних ресурсів. У разі виникнення критичних відхилень держава застосовує інструменти антикризового реагування – від проведення товарних та закупівельних інтервенцій на аграрних ринках до запровадження спеціальних режимів кредитування чи податкових канікул. Такі механізми

Таблиця 1

Ключові компоненти економічної безпеки аграрного сектора

Складова безпеки	Сутність та роль у системі	Ключові детермінанти
Продовольча	Здатність сектора забезпечувати населення економічно доступними продуктами харчування	Самозабезпеченість, рівень споживання, цінова стабільність
Фінансова	Стан фінансово-кредитної системи агросфери, що забезпечує платоспроможність та інвестиційну активність	Рентабельність, доступ до кредитів, рівень державної підтримки
Ресурсна	Ефективність використання та відтворення природного потенціалу, насамперед земельного	Родючість ґрунтів, наявність води, енергозабезпеченість
Технологічна	Ступінь оснащення сучасними засобами виробництва та незалежність від критичного імпорту технологій	Рівень механізації, використання точного землеробства, самозабезпечення вітчизняним насінням

Джерело: розробка автора

виконують функцію автоматичних стабілізаторів, які нівелюють амплітуду економічних коливань та запобігають руйнуванню виробничого потенціалу сектора під впливом непередбачуваних зовнішніх чинників.

Окрім безпосереднього регулювання, особливої ваги набуває функція координації взаємодії стейкхолдерів, де держава виступає ініціатором та модератором діалогу між владою, бізнесом та сільськими громадами. У сучасній парадигмі управління захист національних інтересів неможливий без досягнення суспільного консенсусу щодо стратегічних цілей розвитку АПК. Держава сприяє формуванню державно-приватного партнерства, координуючи інтереси великих агрохолдингів, спрямовані на прибуток, із потребами громад щодо сталого розвитку територій та вимогами суспільства щодо екологічної безпеки продуктів харчування. Така багатостороння взаємодія дозволяє створити інклюзивну модель управління безпекою, де кожен стейкхолдер є активним учасником системи захисту спільних інтересів, що значно підвищує загальний рівень соціально-економічної стійкості держави.

Функціонування аграрного сектора в умовах глобальної турбулентності вимагає пошуку внутрішніх джерел саморозвитку, серед яких найважливішим є інноваційно-інвестиційне забезпечення. Цей компонент виступає не лише як інструмент модернізації, а як фундаментальний драйвер системної стійкості, що дозволяє конвертувати технологічний прогрес у стратегічну захищеність національної економіки. Фундаментальна роль інновацій у забезпеченні стійкості агросфери виявляється через радикальне зниження ресурсних ризиків, що досягається завдяки впровадженню інтелектуальних систем управління. Зокрема, технології точного землеробства, що базуються на супутниковому моніторингу, сенсориці та диференційованому внесенні добрив, дозволяють оптимізувати використання земельного та водного потенціалу, нівелюючи ризики перевитрат та виснаження ґрунтів [7]. Цифровізація галузі, яка охоплює використання Big Data для прогнозування врожайності та блокчейн-технологій для прозорості логістичних ланцюгів, створює інформаційний захист системи проти ринкових флуктуацій. Водночас сучасні біотехнології, орієнтовані на виведення стресостійких сортів культур, мінімізують кліматичні загрози, що в сукупності забезпечує перехід від екстенсивного використання природних ресурсів до наукомісткої моделі відтворення, де технологічний суверенітет стає основою ресурсної безпеки.

Ефективність інноваційного оновлення перебуває у прямій детермінації від рівня інвестиційної привабливості агросектора, яка формується під впливом сукупності стимулюючих чинників та стримуючих бар'єрів. До ключових позитивних

факторів впливу належать високий природно-ресурсний потенціал, зростання світового попиту на продовольство та наявність розвинутої експортної інфраструктури. Проте реалізація цього потенціалу часто наштовхується на суттєві інституційні та економічні бар'єри, серед яких найгострішими є висока вартість залученого капіталу, недосконалість механізмів страхування аграрних ризиків та геополітична нестабільність, що підвищує ризик для іноземних інвесторів. Стійкість сектора безпосередньо залежить від здатності долати ці перешкоди шляхом формування прозорого інвестиційного клімату, де інвестор отримує не лише прибуток, а й гарантії захисту своїх активів від неправомірного втручання та ринкових шоків.

Критичне значення для активізації капіталовкладень має державне стимулювання інвестиційної активності, яке трансформує теоретичну привабливість галузі у реальні фінансові потоки. Пріоритетним інструментом тут виступає пільгове кредитування, зокрема через механізми компенсації відсоткових ставок, що робить фінансові ресурси доступними для середніх та малих фермерських господарств, які є основою соціальної стійкості сільських територій. Окрім кредитної підтримки, вагому роль відіграє грантова допомога, спрямована на реалізацію цільових інноваційних проєктів, таких як будівництво переробних потужностей, розвиток зрошувальних систем чи впровадження енергоефективних технологій. Державна підтримка у цьому контексті виконує роль каталізатора: надаючи початковий імпульс та розділяючи ризики з приватним капіталом, держава стимулює мультиплікативний ефект інвестицій, що, в кінцевому підсумку, зміцнює загальний безпековий потенціал аграрного сектора та гарантує його адаптивність до довгострокових викликів.

Реалізація інноваційно-інвестиційної стратегії як драйвера стійкості аграрного сектора вимагає не лише наявності ресурсів, а й розробки прецизійного механізму моніторингу їх використання. Перехід від теоретичного обґрунтування чинників безпеки до практичної площини їх забезпечення зумовлює необхідність формування надійного методичного інструментарію оцінки ефективності системи управління, який дозволив би трансформувати складні економічні процеси у вимірювані показники для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Центральне місце у сучасній методології посідає обґрунтування інтегративного підходу, який базується на синергетичному поєднанні індексного методу та регресійного аналізу. Індексний метод дозволяє агрегувати різномірні показники (продовольчі, фінансові, екологічні) у єдиний інтегральний індекс економічної безпеки, що дає можливість здійснювати швидкий компаративний аналіз стану системи у часі. Водночас застосування

методів регресійного аналізу, зокрема побудова багатфакторних економетричних моделей, дозволяє виявити силу та характер впливу окремих управлінських чинників на результируючий показник безпеки. Такий підхід усуває обмеження односторонньої оцінки, дозволяючи не лише констатувати поточний рівень захищеності, а й прогнозувати відгук системи на зміну обсягів державного фінансування чи інвестиційних потоків.

Для перетворення процесу оцінки на дієвий інструмент раннього попередження критичне значення має використання порогових значень індикаторів для діагностики загроз. Методика передбачає встановлення нормативних меж (критичних, передкризових та безпечних рівнів) для кожного ключового показника економічної безпеки аграрного сектора. Діагностика безпекового стану здійснюється шляхом зіставлення фактичних значень індикаторів із їхніми граничними параметрами, що дозволяє візуалізувати зони ризику. Наприклад, вихід показника рентабельності агровиробництва або рівня зносу техніки за межі порогових значень сигналізує про виникнення системної загрози ще до моменту настання явних кризових наслідків. Це створює методичне підґрунтя для переходу від реактивного управління до превентивного захисту національних інтересів.

Важливим аспектом поглиблення оціночних процедур є визнання переваг динамічної оцінки ефективності управлінських витрат. На відміну від статичного аналізу, який фіксує результати у певній точці, динамічний підхід розглядає ефективність як відношення темпів зростання рівня безпеки до темпів зростання витрат на її забезпечення (державна підтримка, витрати на безпеку на підприємствах). Це дозволяє оцінити безпековіддачу управлінських рішень у довгостроковій перспективі. Використання часових лагів у моделях динамічної оцінки допомагає врахувати інерційність аграрного виробництва, де ефект від інвестицій в інновації чи меліорацію може виявитися через кілька років. Таким чином, динамічна оцінка стає ключовим інструментом стратегічного контролінгу, забезпечуючи максимізацію безпекового результату при раціональному використанні обмежених фінансових ресурсів держави та бізнесу.

Трансформація методичного інструментарію оцінки в бік багатовекторності дозволяє повноцінно інтегрувати у систему безпеки показники, які раніше вважалися другорядними. У сучасних умовах економічна безпека аграрного сектора у парадигмі сталого розвитку набуває вираженого еколого-економічного змісту, де збереження природного капіталу визнається базовою передумовою фінансової та виробничої стабільності.

Інтеграція екологічних критеріїв у систему економічної безпеки означає відмову від вузькогалузевого підходу, орієнтованого виключно на

короткострокову прибутковість. Екологічна складова стає обмежувальним контуром для економічної діяльності: стан ґрунтового покриву, якість водних ресурсів та рівень пестицидного навантаження інтегруються в загальний індекс безпеки як рівноцінні компоненти. Це зумовлено тим, що ігнорування екологічних меж веде до незворотної деградації ресурсної бази, що автоматично руйнує фундамент економічної стійкості. Таким чином, екологічна безпека виступає не як альтернатива економічній, а як її невід'ємна внутрішня характеристика. Ключовим інструментом такої інтеграції є вартісна оцінка екологічних екстерналій, зокрема тих, що стосуються збереження родючості ґрунтів та біорізноманіття. У традиційному обліку екологічні заходи часто розглядаються лише як витрати, проте методологія сталого розвитку дозволяє оцінити їх як капіталізацію активів. Збереження гумусового шару чи відновлення локальних екосистем мають бути конвертовані у грошовий еквівалент через оцінку відвернутих збитків (зниження витрат на рекультивацию, мінеральні добрива) та отримання додаткових вигід (премія за екологічність продукції).

Формування передумов для довгострокового виживання та розвитку агросфери полягає у переході до регенеративних моделей господарювання, які балансують інтенсивність використання земель із темпами їх природного відновлення. Еколого-економічна безпека забезпечує життєздатність системи у часі, запобігаючи ресурсним пасткам, коли поточне зростання виробництва відбувається за рахунок виснаження майбутнього потенціалу.

Тому наші рекомендації для державних органів щодо оптимізації регуляторної політики полягають у: запровадженні механізмів державно-приватного партнерства у сфері аграрних інновацій з акцентом на цифровізацію та точне землеробство; удосконаленні системи пільгового кредитування, додавши екологічні коефіцієнти (зниження ставки для господарств, що впроваджують ресурсозберігаючі технології); створенні єдиної національної системи цифрового моніторингу економічної безпеки аграрного сектора для оперативного реагування на загрози продовольчій безпеці.

Суб'єктам аграрного сектора з метою впровадження систем раннього попередження ризиків пропонуємо: 1) інтегрувати в систему менеджменту підприємства карту ризиків, яка враховує не лише фінансові, а й кліматичні та технологічні загрози; 2) використовувати інструменти предиктивної аналітики (Big Data) для прогнозування врожайності та волатильності ринків; 3) створювати внутрішні резервні фонди та диверсифікувати логістичні ланцюги для зниження залежності від локальних шоків.

Варто звернути увагу на те, що у сучасній архітектурі економічної безпеки державна підтримка

інноваційної діяльності в аграрній сфері трансформується із допоміжного інструменту фінансового стимулювання у стратегічний детермінант формування системної стійкості. Концептуальний базис оптимізації цієї підтримки ґрунтується на засадах інклюзивного та селективного регулювання, де державні інституції виступають не лише джерелом капіталу, а й гарантом зниження інноваційних ризиків для суб'єктів господарювання. Ключовим вектором такої оптимізації є переорієнтація з моделі компенсаційного відшкодування понесених витрат на модель випереджального інвестування в критичні технологічні точки росту.

Перший концептуальний підхід полягає у впровадженні диференційованої системи грантового та кредитного забезпечення, що базується на принципі безпекової пріоритетності. У межах цього підходу державна підтримка спрямовується на проекти, що забезпечують максимальний мультиплікативний ефект для національної стійкості: розвиток вітчизняного насінництва, селекції, виробництва засобів захисту рослин та впровадження систем точного землеробства. Таке стратегічне фокусування дозволяє мінімізувати критичну залежність агропромислового комплексу від імпорту технологій та ресурсів, формуючи автономний фундамент для довгострокового виживання галузі в умовах глобальних геополітичних шоків.

Другим важливим аспектом є перехід до моделі розподілених ризиків (Risk-sharing) між державою та приватними інвесторами. Оптимізація державної підтримки передбачає розвиток інститутів спільного інвестування та державних гарантій за кредитами, що надаються на впровадження радикальних інновацій (Agri-Tech). Держава, беручи на себе частину фінансової відповідальності за можливу недосаженість результатів на ранніх стадіях інноваційного циклу, стимулює приплив приватного капіталу в наукомісткі сектори АПК. Це створює умови для формування гнучкого інвестиційного середовища, здатного до швидкої адаптації та самооновлення у відповідь на динамічні виклики зовнішнього ринку.

Третій концептуальний підхід передбачає розбудову інтегрованої інноваційної інфраструктури, де державна підтримка спрямовується не лише на індивідуальні проекти, а й на створення мережових взаємозв'язків між наукою, освітою та агробізнесом. Формування агротехнологічних кластерів та інноваційних хабів під егідою держави дозволяє забезпечити безперервний трансфер технологій та знань, що є критично важливим для підтримання конкурентоспроможності галузі. У такому контексті довгострокова стійкість аграрного сектора постає як результат синергії інституційної стабільності, технологічного прогресу та екологічної відповідальності, де оптимізована державна

політика виступає стабілізуючим стрижнем усього безпекового середовища.

Концептуальна модель забезпечення економічної безпеки аграрного сектора базується на синергії трьох фундаментальних блоків, які дозволяють сформувати високу резистентність до дестабілізуючих чинників та забезпечити системну життєздатність аграрного сектора в умовах глобальної турбулентності:

1. Інституційно-регуляторний блок (державна як архітектор). Центральним елементом моделі виступає держава, яка виконує роль координатора та стратегічного планувальника. Оптимізація державної підтримки в цій моделі передбачає відхід від прямого субсидування на користь створення стимулюючих інституційних умов. Це включає правовий захист інтелектуальної власності на агротехнології, прозорість земельних відносин та формування системи державного страхування інноваційних ризиків. Таким чином, держава створює безпековий каркас, який мінімізує трансакційні витрати та підвищує довіру потенційних інвесторів.

2. Ресурсно-технологічний блок (інновації та інвестиції). Цей блок є рушійною силою (драйвером) моделі. Інноваційне забезпечення (цифровізація, впровадження штучного інтелекту в агроменеджмент, біотехнології) розглядається як інструмент радикального підвищення ресурсоефективності. Завдяки інвестиційному підживленню ці технології дозволяють трансформувати аграрний сектор із сировинного на високотехнологічний. Пріоритетом тут є створення закритих циклів виробництва з високою доданою вартістю, що робить галузь менш вразливою до коливань світових цін на сировину та забезпечує технологічну незалежність держави.

3. Еколого-соціальний блок (парадигма сталого розвитку). Довгострокова стійкість моделі забезпечується через інтеграцію екологічних стандартів у систему економічної безпеки. Концепція передбачає, що будь-який інноваційний проєкт чи інвестиційне рішення мають проходити фільтр еколого-економічної доцільності. Збереження біорізноманіття та відновлення родючості ґрунтів розглядаються не як обмеження, а як капіталізація природного активу. Це гарантує стабільність продовольчої системи у часі, запобігаючи вичерпанню природного потенціалу, який є фундаментом аграрного виробництва.

Взаємодія цих блоків дозволяє системі економічної безпеки аграрного сектора перейти зі стану пасивного виживання до стану проактивного розвитку. Державна підтримка, спрямована на інноваційні проєкти, залучає приватні інвестиції, які, своєю чергою, фінансують технології сталого розвитку. Як результат, аграрний сектор отримує здатність не лише протистояти кризам,

а й використовувати їх як імпульс для якісного технологічного оновлення, гарантуючи продовольчу незалежність та глобальну конкурентоспроможність національної економіки.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що економічна безпека аграрного сектора є складною динамічною системою, стійкість якої критично залежить від синергії державного регулювання та інноваційно-інвестиційної активності. Встановлено, що в умовах глобальної нестабільності традиційні методи підтримки життєздатності галузі вичерпують свій ресурс, поступаючись місцем стратегіям, що базуються на технологічному суверенітеті та безперервному припливі капіталу в наукомісткі проєкти.

Визначено, що інноваційно-інвестиційне забезпечення виконує роль головного стабілізатора системи: інвестиції створюють фінансовий фундамент для модернізації, тоді як інновації (цифровізація, біотехнології, точне землеробство) забезпечують якісну трансформацію виробництва, мінімізуючи його залежність від несприятливих природних та кон'юнктурних чинників. Держава у цьому процесі постає як інституційний архітектор, що не просто регулює ринок, а формує безпекове середовище, сприятливе для довгострокової капіталізації аграрної сфери. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці математичних моделей оцінки впливу воєнних ризиків на довгострокову еколого-економічну безпеку сільських територій, а також на вивченні потенціалу вуглецевого землеробства як нового інвестиційного активу для вітчизняного АПК.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство*. 2023. №50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53>
2. Богданюк І. В., Мандич С. М. Механізми управління економічною безпекою аграрних підприємств: теоретичні аспекти. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2024. №10. С. 48–58. URL: <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/317705> (дата звернення 01.12.2025)
3. Купінець Л.Є., Жавнерчик О. В. Екологічна безпека аграрного землекористування: теорія і механізми забезпечення: монографія. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2016. 316 с.
4. Литвиненко Д. І. Концепційні положення управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств. *Бізнес Інформ*. 2024. №11. С. 394–399. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-11_0-pages-394_399.pdf (дата звернення 01.12.2025)
5. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. Київ: НІСД, 2015. 348 с.
6. Пономаренко Т.В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки: ключові загрози.

Причорноморські економічні студії. 2018. № 30 (1). С. 189–192.

7. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Механізм стратегічного управління економічною безпекою держави в умовах Індустрії 4.0. *Ефективна економіка*. 2023. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.3>

8. Сисоліна Н., Савеленко Г., Сисоліна І. Економічна безпека агропідприємств в умовах війни: можливості та загрози. *Економіка та суспільство*. 2024. №65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-19>

9. Ткачук В. І., Яремова М. І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. №6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/14.pdf (дата звернення 01.12.2025)

10. Утенкова К. Механізм економічної безпеки аграрного сектора. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf (дата звернення: 10.12.2025)

REFERENCES:

1. Ahakerimova R. (2023) Vplyv viyny v Ukraini na natsionalnu ta hlobalnu prodovolchu bezpeku [The impact of the war in Ukraine on national and global food security]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53>
2. Bohdanyuk I. V., Mandych S. M. (2024) Mekhanizmy upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu ahrarykh pidpryyemstv: teoretychni aspekty [Mechanisms for managing the economic security of agricultural enterprises: theoretical aspects]. *Enerhozberezhennya. Enerhetyka. Enerhoaudyt*, no. 10, pp. 48–58. Available at: <http://eee.khpi.edu.ua/article/view/317705> (accessed December 1, 2025)
3. Kupinets L.YE., Zhavnerchik O. V. (2016) Ekolohichna bezpeka ahrarynoho zemlekorystuvannya: teoriya i mekhanizmy zabezpechennya: monohrafiya [Ecological security of agricultural land use: theory and mechanisms of provision: monograph]. Odessa, 316 p.
4. Lytvynenko D. I. (2024) Kontseptsyini polozhennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu silskohospodarskykh pidpryyemstv [Conceptual provisions of economic security management of agricultural enterprises]. *Biznes Inform*, no. 11, pp. 394–399. Available at: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-11_0-pages-394_399.pdf (accessed December 1, 2025)
5. Lyashenko O. M. (2015) Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva: monohrafiya [Conceptualization of economic security management of an enterprise: monograph]. Kyiv, 348 p.
6. Ponomarenko T.V. (2018) Prodovolcha bezpeka yak skladova ekonomichnoyi bezpeky: klyuchovi zahrozy [Food security as a component of economic security: key threats]. *Prychornomorski ekonomichni studiyi*, no. 30 (1), pp. 189–192.
7. Pushak Ya. Ya., Trushkina N. V. (2023) Mekhanizm stratehichnoho upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu derzhavy v umovakh Industriyi 4.0 [Mechanism of strategic management of the economic security of

the state in the conditions of Industry 4.0]. *Efektivna ekonomika*, no. 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.3>

8. Sysolina N., Savelenko H., Sysolina I. (2024). Ekonomichna bezpeka ahropidpryyemstv v umovakh viyny: mozhlivosti ta zahrozy [Economic security of agricultural enterprises in wartime: opportunities and threats]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-19>

9. Tkachuk V. I., Yareмова M. I. (2019) Ekonomichna bezpeka silskohospodarskykh pidpryyemstv [Economic

security of agricultural enterprises]. *Efektivna ekonomika*, no. 6. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/14.pdf (accessed December 1, 2025)

10. Utenkova K. (2021) Mekhanizm ekonomichnoyi bezpeky ahrarynoho sektora [Mechanism of economic security of the agricultural sector]. Available at: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf (accessed December 10, 2025)